

NWSA-Fine Arts
ISSN: 1306-3111/1308-7290
NWSA ID: 2015.10.1.D0160

Status : Original study
Received: October 2014
Accepted: January 2015

E-Journal of New World Sciences Academy

Ayşe Güler

Kırıkkale University, ayse77guler@gmail.com, Kırıkkale-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2015.10.1.D0160>

SANATTA FARKLI BİR GÖRME BİÇİMİ OLARAK SEZGİ

ÖZET

Bilimin ve sanatın farklı disiplinlerinde, düşünme ve yaratma sürecinde sezgi gücü bir bilgi kaynağı olarak önemli bir yer tutar. *Sezgi*; insanın sahip olduğu, yaşamında sıklıkla deneyimlediği ancak çoğu zaman önemsemediği gizemli yönlerinden sadece biridir. Sezginin bir yöntem olarak sanat ve sanat eğitimi kullanılması yönelik yapılan literatür incelemesinde, ülkemizde bu konudaki çalışmaların yetersizliği araştırmanın problemi olarak görülmüştür. Araştırma genel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple araştırmada sezgi kavramının sanat-sanatçı-sanat eseri bağlamında irdelenmesinin yanında sanatsal yaratma sürecinde bir yöntem olarak sezgisel düşünme yollarının incelenmesine yönelik literatür taraması yapılarak, ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak, tartışılmıştır. Her insanın yaşamında anahtar olarak kullanabileceği sezgi gücünün, sanat alanında da bilindik yöntemlerin dışında farklı düşünme sistemleri geliştirilerek gerek kuramsal gerekse uygulamaya yönelik çalışmalarla sunulması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sezgi, Sezgisel Düşünme, Sezgisel Görme, Yaratma Sürecinde Sezgi

INTUITION AS A DIFFERENT WAY OF SEEING IN ART

ABSTRACT

The power of intuition, as a source of knowledge, has an important role in thinking and creating processes in different disciplines of science and arts. Intuition, which a human being often experiences in his life and yet ignores, is only one of the mysterious aspects that a human being possesses. In the examination of literature in which intuition is used as a methodology in arts and art education, the insufficiency of studies made in this field in our country has been regarded as a problem. The research was conducted by general scanning model. For this reason the concept of intuition was studied in the context of art-artist- work of art. Besides this, the literature on intuitional thinking used as a method in the artistic creation process was scanned and the results achieved were interpreted and discussed. The power of intuition that each and every person can use as a key in his life, should be presented with both theoretical and practice- based studies by developing different systems of thinking apart from those familiar methods in the field of art.

Keywords: Art, Intuition, Intuitive Thinking, Intuitive Seeing, Intuition in The Process of Creation

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Günümüzde sanatın tüm alanlarında kuramsal ve uygulamaya yönelik birçok yeni ve farklı yöntemlerin sunulduğu araştırmalar görmekteyiz. Bu yöntemler gerek sanatçılara ve sanat eğitimcilerine, gerekse izleyicilere ve öğrencilere; sanatsal yaratma sürecinde disiplinlerarası deneyimleri yaşama fırsatı vermektedir. Çoğu araştırmaya merak konusu olan *yaratıcılık* ve *yaratma* eylemi; kişinin kendi yapısında var olan gizil güçlerini keşfetmesine yardımcı olmaktadır. Bir kişinin sahip olduğu en büyük gücün yine kendinde bulunduğu gerçeği unutulmamalıdır. Keşfetmeye çalıştıkça karmaşık ve bir o kadar da bilinmeyen yönleri olan insan, farklı düşünme yollarıyla kendi sanatsal yaratma sürecinde de öğrenebilmeli ve kendi gücünün farkına varabilmelidir. *Sezgi*; insanın sahip olduğu, yaşamında sıklıkla deneyimlediği ancak çoğu zaman önemsemediği gizemli yönlerinden sadece biridir. Tarih boyunca farklı kültürlerde bilim ve sanatın her alanında keşif ve icatların çoğu sezgisel olarak ortaya çıkmıştır. Bu kavram günlük yaşantımızda bizler tarafından sıklıkla kullanılmasına rağmen, ne anlama geldiği bilinmemekte veya göz ardı edilmektedir. Bu sebeple insanlar sezgilerini nasıl geliştirebileceklerini bilemediklerinden, farklı düşünme yolları sunabilecek bu kavramı da yaşamlarıyla bütünleştirememektedirler.

Örneğin bazen olayları veya kişilerle ilgili özel şeyleri nasıl olduğunu bilmeden önceden hisseder ya da bir anda kavrarız. Ama neden ve nasıl böyle hissettiğimizi anlayamadığımızdan, sezgilerimizi, sağduyumuzu ya da hislerimizi çalışmalarımızda bize yol gösteren yardımcı bir araç olarak kullanmayı da tercih etmeyiz. Kagan'ın (2008:358) bir doktor için olduğu kadar bir bilimci, yeni işe başlayan bir kişi veya bir siyasetçi ya da bir asker için de *sezginin*, yeni çözümlerin aranışında, yeni koşullar altında bir yönlendirme yapıldığında, asli bir yardımcı araç olabileceğini belirtmesi önemlidir. Bu noktada araştırmada sezgi gücünün sanatta bir yönlendirme yapıldığında önemli bir bilgi kaynağı olabileceği vurgulanmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Araştırmada sezginin sanatçılar, sanat eğitimcileri, izleyiciler ve öğrencilerin yaşantısında olduğu kadar, tüm insanların yaşamında da önemli bir rol üstlenerek; sanatsal yaratma sürecindeki deneyimlerde farkındalık yaratmasının yanında kişideki estetik heyecanı da zenginleştirebileceğinin vurgulanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu araştırma sanat, sanat eseri, izleyici bağlamında sanatta *bakma* eyleminden farklı olarak, sezgisel kavrayışla (içsel görme) ulaşılan bilginin duyularımızı keskinleştirerek algılarımızı nasıl açabileceğini sunması bakımından da önemlidir.

3. YÖNTEM (METHOD)

Araştırma geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarından biri olan genel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir (Karasar, 2009:77). Sezgi/sezgisel düşünme ile sanatta kuram ve uygulama bağlamında sezgisel yöntemleri ele alan çalışmalara yönelik gerçekleştirilen literatür taramasında, ülkemizde yapılan araştırmaların yetersizliği çalışmanın problemi olarak görülmüştür. Çoğu araştırmada sezgi kavramı ile sanatta sezginin öneminden kısaca bahsedilerek genel bir yaklaşım sergilenmişken, sezginin sanatta bir yöntem olarak kullanılmasına ilişkin araştırmaların yetersizliği dikkati çekmiştir. Sanatın disiplinlerarası etkileşimlerle birçok farklı alandan beslendiği düşünüldüğünde, sezginin sanatın her aşamasında bir yöntem olarak kullanılması bir gerekliliktir.

3.1. Verilerin Toplanması (Data Collection)

Araştırma verileri belgesel tarama tekniğiyle toplanmıştır. Araştırmada bu konuya yönelik bulgulara ulaşılmaya çalışılmış ve elde edilen bilgiler ışığında sanatta bir bilgi kaynağı olarak sezgi kavramı tartışılarak yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

4.1. Sezgi (Intuition)

Birçok sanatçının, filozofun ve bilim adamının sistemlerinin temellendirilmesinde sezginin çok önemli yeri vardır (Köz, 2004:41). *Sezgi* [Alm. Anschauung], [Fr., İng. intuition], [Latince. intuitio-intuitus] kelimesi, *bir şeyin birden açılması, bir bağlantının birden, doğrudan doğruya, aracısız bulunması (keşfedilmesi), yakalanması, gidimli düşünmenin usa vurmanın tersine, bir bütünün bir bakışta dolaysız kavranması; varlıkları bize kendilerinde olduğu gibi açan bilgi, dolaysız kavramak, bir anda yakalamak, sezme, sezip keşfetme* anlamlarına gelmektedir (Akarsu, 1994:158). Sezgi gerçeğin, deneye ve akla başvurmadan doğrudan doğruya kavranması (TDK, 2005:1747), ikinci bir görme biçimi ve önsezi, haberi olmaksızın çok hızlı bir şekilde kavramaktır (Reid, 1981:27). Bilgi teorisi açısından sezginin bir değeri olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu sebeple sezgiyle ilgili görüşlerin farklılığı iki noktada toplanmaktadır. Biri menşei, diğeri konusudur. Bunlardan ilki sezgi acaba duyularla mı ilgilidir?, veya zihnin işi midir?, yoksa kendi başına, akıldan farklı bir başka bilme yetisi midir?, gibi soruları gündeme getirir. İkincisi ise sezgi duyulur aleme ait olanı mı?, zihinde olanı mı?, yoksa akılüstü başka bir alana ait olanı mı bize bildirir?, sorularını ortaya çıkarır (Köz, 2004:42). Tüm bu soruları tartışmadan önce, sezgiyle ilgili görüşlere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Aristoteles, medeniyet inşa etmek için gerekli olan unsurları beş temel maddeye dayandırır ki bunlar, sanat, bilim, sezgi, ilim ve akıldır (Ruskin, 2009:12; akt: Kılıç, 2012:194). Bu maddeler içerisinde sezginin, diğer kavramlarla birlikte kullanıldığı göze çarpmaktadır. Kant'a göre ise, insan bilgisinin belki de ortak ama bizim için bilinmeyen tek bir kaynaktan doğan iki kökü vardır: *Sezgi* ve *kavram*. Kant, sezgi (duyarlılık) yoluyla bize nesnelere verildiğini yani bu yolla tasarımların alındığını vurgulamakta ve kavramlar yoluyla ise, bu nesnelere üzerinde düşündüğümüzü belirtmektedir. Sezgi ve kavramların tüm bilgimizin öğelerini oluşturduğunu ifade ederken Kant, ne kavramlar onlara karşılık düşen sezgi olmaksızın, ne de sezgi, kavramlar olmaksızın bir bilgi verebilir, der (Kant, 1993:68, akt: Özçelik, 2010:8). Ama Descartes, bir şeyin bir şeyden çıkarımının da sezgiyle olduğunu söyler. Ona göre, *sezgi*, zihinde, kendisini birdenbire gösteren, çok basit, kesin, apaçık, mutlak bir ilkedir; bir ilk hakikattir (akt: Öktem, 2000:164). Bunların yanında Schopenhauer (2010:17) sezgisel kavrayış yeteneğimizin gücünün geçici olarak arttığını tecrübe edersek; derhal şeyleri farklı bir gözle görürüz, çünkü artık onları ilişkilerine/bağıntılarına göre değil, kendileri itibarıyla ve kendi başlarına neyseler o olarak görürüz ve ardından izafi varoluşlarına ilave olarak ansızın mutlak varoluşlarını da kavrarız, der.

Şüphesiz sezgiciliğin 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi sayılan Henri Bergson bu konuda önemli fikirler sunmuştur. Ona göre (1939:205-206) sezgi, gerçeği kavrama melekesi ve kendinde tek olan şeyle bir olmak için kendimizi o şeyin içine yerleştirmemizi sağlayan bir tür rasyonel duyumsalılık olarak bir anda yakalama, kavrama; *yalın bir edim* olarak sezme ve sezip keşfetme yetisidir. Bergson, gerçekliği ancak dolaysız bir şekilde içeriden sezgi ile kavrayabileceğimizden bahseder (akt: Aydoğdu, 2006:180). Peki, gerçekliği içeriden

kavrayabilmek ne demektir? Gerçeği kavrayabilmek için kendimizi o şeyin içine yerleştirebilmemiz ise parçanın bütünle ilişkisi üzerinde ilerler. Ancak bu ilişki bilgiye ve odaklanmaya ihtiyaç duyar. Descartes, *sezgiyi* zihnin dağınıklığından kurtulup, tümüyle bir noktaya yönelmesi olarak anlatırken, düşüncesini aynı anda başka birçok nesneye dağıtmayan ve onu her zaman bütünüyle en basit ve en kolay şeyler üzerinde toplayan kişinin, sezgi gücü kazandığını söyler (akt:Öktem, 2000:164-165). Diyebiliriz ki parça, odaklanarak bütünü içerisindeki yerini idrak ettiğinde artık kişinin içsel yaşantısıyla dış dünya bütünlüğü *gerçek* anlamda sezgiyle bilgide de yerini bulur. Kişinin kazandığı bu sezgi gücü kendi dışındaki dünyayı içten dışa kavrayışı ona hediye eder. Bu güçle *bakma* eylemi artık *görme* boyutuna yükselir. Bu yükseliş ise bize ancak içten ruhsal bir kavrayışla doğanın özünü görebilme yetisini verir. Bütün sanatçıların ve bilim adamlarının eserlerinin ve buluşlarının ilham kaynağı olan doğa, ister sanatçı olsun ister olmasın her birimize sanatsal duyarlılığımızın oluşmasında bir bilgi iletir. Doğanın bu konudaki iletkenliği ancak insanın varlığını anlayabilme isteği ile anlam kazanır. Timuçin'e göre (2006:128) doğaya bakış biçimimiz sanat anlayışımızın özünü oluşturur. ... Buna göre doğa insana gizemciliğin de gerçekçiliğin de kapısını açabilir. Gizemci bakış özellikle sezgisel kavrayış içinde maddeden madde dışına, bu şeyler dünyasından görmese de varsaydığı bir üst dünyaya yönelir, görünürden yola çıkarak görünmez ülkesine açılır.

Peki, doğanın bizler için açtığı bu kapının ardındaki görünmeyen gerçeklik nedir? Bu gerçekliğe nasıl ulaşılır? Şüphesiz kapıyı aralayabilen herkes için bu sorunun cevabı farklıdır ancak her bir kişi için mutlaka bir cevap da vardır. Lenoir, bir şeyi sanat olarak görmek, gözün fark edemediği bir şeye sahip olmayı gerektirir, derken (2003:150), bizleri gözün fark edemediği bu şey nedir? ve bu fark edişe nasıl sahip olunur? gibi sorularla baş başa bırakır. Şüphesiz bakarak fark edilemeyen *gerçeği sanat olarak görmek*, duyu organı olan göz ile değil, ancak farklı bir görme biçimi olan ruhun aklı ile kavramayı/görebilmeyi gerektirir. Bu yetkinliğe sahip bir kişi artık usta aklın gücüyle keskin bir görüş kazanır ki onda görüşün sınırı yoktur. Bu anlamda görmek artık bilmek demektir.

Böylesine bir kavrama biçimi olarak sezgisel düşünmenin geliştirilebilmesi için, kişinin dünyada yaşarken hayatını sürdürmesine yardımcı olan aklından bir üst akla yani usta akla geçişi gereklidir. Duyu organlarıyla fark edilemeyen bu gerçeklik başka bir görme ve işitmeyle idrak edilebiliyorsa, bu noktada bunu öğrenmeyi isteyen bir kişi bu kavrayışa ulaşabilmek için neler yapmalıdır? Bu konuyu açmak gerekirse: Bir insanın yaşadığı dünyada gördüğü, duyduğu, dokunduğu, tattığı ve kokladığı her şeyin bir üst kavrayışla özümseyerek maddeden madde dışına (somuttan soyuta) geçmesiyle; sanatın özündeki hakikate şahit olması, ancak bedeniyle değil ruhuyla içten dışa yaşayabileceği bir deneyimdir. Paul Klee gözün birinin gören, ötekinin duyan ve sezen göz olduğunu söyler. Sezen göz ise kafanın içindekidir ve görünmez (Klee, 2010:8). Kişi için ise artık sezebilen bir gözle derin bir kavrayış başlamıştır. Belli sınırlar içerisinde sadece duyularıyla gördüğü ve anlamlandırdığı maddeler dünyasından farklı olarak, yaşantısını oluşturan her bir ismin, cismin, ruhun, fiilin ve sıfatın kişinin bu dünyadaki yürüyüşünde gerçeğe açılan bir kapı aralayabilecek bilgiler sunduğu bilinmelidir. Bunu yaşayabilmek ise bir sezgi gücü gerektirir. Bu güç çoğumuza gizemli ve elde edilmesi zor bir deneyim gibi gelse de, aslında her birimizin yapısında doğuştan var olan bir bilgidir. Sadece sezgiyle ortaya çıkarılabilmelidir. Bu güçle gerçeğin bilgisiyle yürüyerek ilerlemek isteyen bir kişinin öncelikle, tüm bildiklerinden sıyrılarak yaşadığı dünyadaki ağırlığından (bedene/duyulara ait sınırlılıklardan)

kendini soyutlayabilmesi gereklidir. Peki, kişinin ağırlığından kurtulması ile anlatılmak istenen nedir? İnsanın bu dünyada ağırlığını oluşturan unsurlar, deneyimlerine bağlı tüm bildikleri ve kendisini içine hapsettiği yine kendi duyularının sınırlılıklarıdır. Bedeniyle yerçekimine bağlı olarak dünyada yaşamak zorunda olmak, ruhu da buna mecbur tutmak demek değildir. Ruhu yerçekiminden başka bir deyişle bilinen sınırlılıklardan kurtarabilmek, kişinin aklını da bir üst boyuta taşır.

Gerçekte sezgi ile akıl yürütme düşüncenin birçok işlevinde kaynaşır ve birbirini tamamlar. Sezgi akıl yürütmeyi hazırlar, ondan önce gelir, icat, keşif sezgi ile yapılır, ancak akıl yürütme ile ispat olunur. Sezgi gerek tümevarımda gerek dedüksiyonda hatta matematikte bile akıl yürütmelere hareket noktası hizmeti görür. Düşünce daima ya bir sezgi ile veya bir akıl yürütme ile işe başlar. Açıkçası sezgi düşünceye temel teşkil eder (Köz, 2004:53). Dedüksiyon bir diğer deyişle tümdengelim; tümden tikeli ve genelden özeli çıkararak usulama yöntemidir. Tümdengelim, doğru olan ya da doğru olduğu sanılan önermelerden zorunlu olarak çıkan yeni önermeler türetir (Hançerlioğlu, 2013:420). Kişinin algılarına göre verdiği tepkiler ve kararlar, yapabilecekleri ve yapamayacaklarıyla kendini içine hapsettiği, yine kendi bilgisinden başkası değildir. Ve bir ömür kendi sınırlılıkları içerisinde hapis hayatı yaşamayı kabul eden insanın, bunun ötesine ulaşamaması büyük bir kayıptır. Kişinin ağırlığı dünya yaşantısındaki yürüyüşünü anlatır. Bu yürüyüşte her insan yaşadıkça beslenmeye, dinlenmeye, uyumaya ve ihtiyaçlarını gidermeye mecburdur. Ancak yaşarken beden tüm ihtiyaçlarının giderilmesi bile ruhumuzu beslemeye yetmemektedir ki bu içsel kavrayışımızla aramızdaki perdeyi aralayabilecek olan tek yoldur. Kişi sezgisiyle harekete geçebilmek için elbette onu canlı kılan ruhunun da ihtiyaçlarını giderebilmelidir. Ruhun aklına geçiş, sınırlarının ötesindeki gerçeğe ulaşabileceğini bilen bir akılla, kişinin yerçekiminden soyutlanarak ağırlıksız yükselişiyle mümkün olabilir. Schopenhauer, bu duruma şöyle açıklık getirir; ancak salt nesnel kavrayıştan kaynaklanmış şey hakiki ve özgün eserlerin vücuda gelebileceği canlı nüveyi bünyesinde taşır... Ne var ki böyle bir kavrayışın mutlak koşulu kişiyi saf bilme öznesi olarak bırakan iradenin tam sessizliğidir. Saf bilme öznesi olmak demek kendinden geçmek demektir, fakat çoğunlukla insanlar bunu yapamadıkları için şeylerin safi nesnel kavranışına-ki sanatçının yeteneğini ve meziyetini oluşturan budur-muktedir değildirler (2010:15-27).

Bu akılla yol alırken elbette kişi yürüyüşünde edindiği bilgide belli bir olgunluğa erişmiş olmalıdır. Ancak bu bilgi birikimiyle sezgisel bilme anlam kazanır. Hançerlioğlu (1989) sezgiyi, deney ve düşünmenin belli bir birikimi sonunda birdenbire gerçekleşen bilme olarak tanımlar ki (akt:Güven, 2002:1) ancak bu şekilde göz, kulak gibi duyular gerçek yetkinliğini kazanır. Böylece maddesel algılayıştan farklı olarak görünmez ancak bir o kadar da gerçek bir yol belirir. Maddenin ihtiyacı olan enerji, hareket ve hız, renk, ses ve biçimler, artık gerçeküstü anlamlarını, görünür dünyadaki ağırlığından kurtulan insana gösterirler. Schopenhauer (2010:19) şöyle der: Ancak irade peşinde koştuğu şeylerle birlikte bilinci terk edip de zihin özgürce kendi yasalarını takip ettiğinde ve saf özne olarak nesnel dünyayı yansıttığında ama istemenin mahmuzlarını hissetmeksizin kendi eğilimiyle en yüksek gerilim ve etkinlik durumuna yükseldiğinde, işte ancak o zaman şeylerin renkleri ve biçimleri tam ve doğru anlamları içinde görünür. Dolayısıyla hakiki ve halis sanat eserleri ancak böyle bir kavrayıştan kaynaklanabilir. Yukarıda tartışılan bilgiler ışığındaki bu kavrayış, sanatı beslediği gibi herhangi bir

bilim alanına da taşındığında şüphesiz ortaya eşsiz düşünme yollarıyla birlikte yaratıcı bir güç çıkacaktır.

4.2. Sanat, Sanatçı ve Sezgi İlişkisi

(The relationship of Art, Artist and Intuition)

Gerçeklik tektir ve sanat özeldir. Sanatçı ve filozof gerçekliğe, bu tek olana ve özel olana alışık olan göz'dür. Gerçeklik zor girilen bir şey olsa da kendini saklayan bir şey değildir. Sanatçının ve filozofun işi her an yeni olan bir dünyada benzersizi yakalamaktır. "İşleri tam tamına görmek ve bizim doğal olarak göremediklerimizi bize göstermek olan insanlar vardır, bunlar sanatçılardır" der, Bergson (Timuçin, 2006:90). Sanatçıysa tersine görür yani onun yüreğiyle bir olmuş gözü Doğa'nın bağına işleyerek, onun içinde barındırdığı şeyleri okur. Sanatçının gücü, anlamlı bir bütünü sezgiyle yakalamış, o bütünün parçalarını algılamış olmasında yatar; bir bilgiye ulaşmak için inceleme yapmak gerektiği duygusuna varmış olmasında yatar; özellikle de sanatçının kendi dünyasının çok uzağına düşmemesi, gereksiz olanı sindirip gerekli olanı bir yana atmaması için hangi bilgiyi edinmesi gerektiği duygusunu edinmiş olmasında yatar (Lenoir, 2003:59,83). Kandinsky ise kalabalığın duyamadığı sesini önce sanatçının duyduğunu söyler. Sanatçı neredeyse farkında olmaksızın bu çağırışı izler. Zaten yeniden doğuşun tohumları bu can alıcı "nasıl" sorusunda gizlidir. "Nasıl" sorusu doyurucu bir yanıtla karşılanamadığı zamanlarda da "şeylerin" etrafındaki nesnelere yalnızca, kelimenin tam anlamıyla madde olarak algılamayıp, onu maddeden daha az elle tutulur bir şey görmesi olasılığı vardır... Dolayısıyla sanattaki ilişkiler, dışsal forma dayalı değildir; içsel anlamın kavranışına dayanırlar (2001:20,49). İnsanüstü yetileriyle bütün bu özellikleri kendisinde barındıran sanatçıları ve eserlerini irdelemek şüphesiz bizlere çok şey kazandıracaktır. Görmeye yetisinin en üst seviyeye ulaştığı sanatçılardan biri olan Leonardo Da Vinci'nin ya da işitmediği halde ortaya koyduğu muhteşem eserleriyle Beethoven gibi çoğunun; eserlerini sadece var olan duyularının gücüyle yarattıklarını düşünmek mümkün değildir. Beethoven nereden ve nasıl ilham almış ve müziğini nerede duymuştur? Herkesin baktığı doğayı keskinleşmiş bir gözle ilham noktası olarak ifade eden Leonardo Da Vinci'nin görme gücündeki bu yetkinlik nereden beslenmektedir? Elbette dahi sanatçı ve bilim adamları özel ve tektir. Ancak çoğumuzun ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Sanat herkes için, gördüğümüz ya da duyduğumuzun ötesinde farklı bir kavrayışı gerektirir. Sanat yapıtları bu kavrayışı anlamaya doğru bizlere bir kapı açarlarken öğretirler de. Sanatçıları ve eserlerini anlamak isteyen herkes için elbette bir yol vardır. Bütün hüner o kapıdan içeri bir adım atabilmek için istekli olmak ve sanata hak ettiği saygıyı gösterebilmektir. Duyularımız-göz, kulak ve dil-sanatçılarda dirilerek görmeye, duymaya başlarken farklı bir ifade gücü de kazanır. Duyulardaki bu dirilmeye sadece sanatçılar değil, sanatçıyı ve sanat eserini anlamak isteyen herkes şahit olabilir. Gözün keskinleşmesi, kulağın delinmesi veya dilin ifade gücü kazanması, bizlere şairlerin, ressamların veya bestecilerin eserlerini sağduyuyla kavrama, empati yapabilme ve eserin özündeki gerçekle buluşabilme deneyimi sunar. Bu noktada, sanatsal duyarlılık kazanmak isteyen her bireyin yaşarken zaten kendinde var olan potansiyelinin farkına vararak, sezgi gücüyle sanat eserini kavramak için duyularını diriltmeye ihtiyacı vardır.

4.3. Sanat ve Sanat Eğitiminde Bir Yöntem Olarak Sezgi (Intuition as a Method in Arts and Art Education)

Sanatta yaratıcı süreçlerin irdelendiği çoğu araştırmada, sezginin sanat ve sanat eğitimindeki öneminden kısaca bahsedilmektedir. Ancak bu araştırmalarda sanatsal düşünme ve yaratma sürecinde yardımcı bir araç olarak sezginin gücünün nasıl kullanılabileceğinden detaylı bir şekilde bahsedilmemektedir. A.B.D, Japonya ve birçok Avrupa ülkesi sezginin eğitimde kullanımının önemini kavramış gözükmektedirler. Aynı ülkeler okullarda uyguladıkları yöntemler dışında çalışanlara, işçilere hatta işadamlarına buluş yeteneklerini geliştirmek üzere sezgilerini canlandırmaları ve kullanmaları üzerine kurslar düzenlemektedirler (Sungur,1997, akt:Kaya, 2003:81). Ancak ülkemizde bu konu ile ilgili çalışmalar henüz tatmin edici düzeyde değildir. Sanatsal düşüncenin eyleme geçme sürecinde duygularımız, sezgilerimiz, deneyimlerimiz, duyularımıza kattığımız farkındalıklarımız, bilgimiz, kullanacağımız malzemeler de dahil bizlerin yaratma sürecindeki anahtarlarımızdır. Kişilerin yaratıcı güçlerini ateşleyerek yeteneklerini geliştirecek yöntemlerin içerisinde "sezgi" mutlaka yer alması gereken bir kavramdır. Şüphesiz her kişiye özel, içten dışa doğru bir kavrayışla sanatsal deneyimleme süreci, yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Timuçin'e göre her kişi duygu ve düşünce dünyasında özel renkler barındırır, özel sezme ve kavrama özellikleri oluşturur. Bireyi birey yapan hem ortak bilincin evrensel zenginliğidir hem de ayrı bilincin başka bilinçlerde görülmeyen çok özel özellikleridir (2010:59). Sezgi dönüşümlü olarak bilmenin temel biçimini sunan bir yöntemdir (Morrell, 2006:11). Çünkü sanat başlı başına özel olarak ilgilenilmeyi ve öğrenilmeyi gerektirir ki kişinin yaşamının, eğitiminin bir parçası olabilsin. İçinde sanat olmayan hiç bir disiplin yoktur. Ve sanat böylesine bir saygıyı hak eder.

İnsan yaratıcı/sanatsal düşünme eylemine geçtiğinde, bu süreç maddi olandan ziyade ruhsal olarak ilerler. Dolayısıyla her kişide özel bir güç ve farkındalık ortaya çıkar. Sanatçıların dışında sanatı deneyimlemek, öğrenmek ya da öğretmek isteyen kişiler de kendi yaşadıkları sanatsal, düşünsel ve üretme deneyimlerinin kendilerine özel ve değerli olduğunu bilmelidirler. Elbette her bireyin sanatçı olması beklenemez ancak her bireyin bir eserin karşısında hissedebileceği estetik heyecana sahip olması beklenir. Bu yolda ilerleyen kişinin deneyimleri ve bilgi birikiminin önemini yadsımamak gerekir. Gerek kuramsal veya eleştirel, gerekse teknik açıdan sanatın farklı alanlarına duyulan merakla elde edilen bilgi şüphesiz çok önemlidir. Çünkü kişinin sezgi gücü ancak bilgide derinleşmesi ile görme eylemini bilme eylemine taşır. O ana kadar sadece bakan ancak göremeyen göz, görerek bilmeye başladığında bilgi onun ışığı olur. Kagan, (2008:358) bu konu ile ilgili, bir kimsenin sezgilerine güvenebilme olanağının, kural olarak o kişinin deneyimlerinin ve bilgisinin zenginliğine bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple sanat eğitiminde sadece uygulamaya yönelik yöntemlerin dışında, kişinin sezgisel gücünü perçinleyecek kuram ve eleştirel bakışı kazandırmak gereklidir. Sanatsal yaratma sürecinde, sezginin bir bilgi kaynağı olabileceği düşüncesi çoğunlukla göz ardı edildiğinden, her seviyede verilen sanat eğitiminde de bu konu ile ilgili yeni yöntemlerle farklı uygulamalara rastlanmamaktadır.

Oysa sanatla düşünme ve üretme süreci insanın keşfederken öğrendiği ve öğrendiklerini de tekrar deneyimleyerek kendinde var olan gücü keşfettiği, süreklilik gösteren bir yaşantıyı içerir. Presseisen (1985:43) yaratıcı düşünmenin, akılcı olduğu kadar sezgisel düşünerek yeni, estetik, yapıcı fikirleri ve ürünleri, temel düşünme sürecini kullanarak geliştirmekte olduğunu belirtmiştir (akt:Çağlar, 2010:181).

Peki, sanatsal yaratma sürecinde bu çeşitlilik ve farklılığı geliştirebilecek *sezgisel düşünme* kaynağını nereden alır?

Sanatta var olanı hissetmek içten dışa bir yol takip eder. Bir yapıt iç ve dış olmak üzere iki taraflıdır. İçtekini hissetmek sanatçının psikolojisi, dışta olan ise içsel olanın dışta malzemeyle vücut bulan içsel kavrayışıdır (Kandinsky, akt: Ashmore, 1977:330). Bakmaktan öte görebilen, gerçeğe dokunabilmesindeki yeteneğiyle özel olan ve bu özelliğiyle bilme boyutuna geçen sanatçı, eserleriyle gerçeği/özü reelliğe taşır. Bu noktada her sanatçı kendi yapısında farklılık gösterirken, her sanat eseri de kendi yaratıcısının bütünden ayrı olmayan özelliği ile beslenerek farklılaşır. Bu yaratış sanatçının içsel kavrayışı ile özgür bir şekilde eserde ortaya çıkarken, insanın da parçası olduğu doğanın bir yansıması olarak eserde belirir. Sanatçı ve sanat yapıtını kavrayabilmek isteyen herkes için tüm bunlar bilinmelidir. Artık eserde bilinen gerçeklik, eserle izleyici arasında bir iletkenlik oluşturabilir. Yukarıda bahsedilen sezgi gücü ile artık eseri görebilmeye doğru içsel bir yolculuk başlar. Timuçin, (2008:52) anlam yoğunluğunun sanat yapıtının başlıca özelliği olduğunu, her sanat yapıtının anlam açısından sıkıştırılmış bir yapı ortaya koyduğunu ve sanat yapıtının olduğundan daha çok bir şey olduğunu vurgular. Bunun içindir ki sanat yapıtı bizi dünyaya açan bir pencere gibidir. İşte bu noktada her bir sanat yapıtı bizi farklı gerçeklikleri anlamaya doğru bir çıkış noktası görevi görür. Her yaş seviyesinde böylesine duyarlı ve sezen bir gözle yapıtları algılamaya çalışan bireyler yetiştirebilmek, her birinin yaşantısını da anlamlı kılarak besler.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Sanatta, değer yargıları sıklıkla sezgiseldir ve ortak yargılarla zıtlık gösterir (Perkins, 1977:121). Bu noktada Bergson bizi sezgiye yüceltecek olanın, sanat ve onun ortaya koyduğu yapıtlar karşısında duyumsadığımız estetik heyecan olduğundan bahseder (akt: Lenoir, 2003:176). Bir yapıt karşısındayken ya da yaratma sürecini deneyimlerken kendimize ait olan tüm ağırlıklardan (sınırlılıklardan) kurtularak, yaptığımız ya da izlediğimiz şey karşısında kendi bedenimizi unuttuğumuz anda sezgisel kavrayışa doğru bir adım atmış oluyoruz. İşte asıl öğrenme bundan sonra başlıyor. O anda sanata, sanatçıya, sanat yapıtına sadece kendi bildiğimiz sınırlarla baktığımızı ve algıladığımızı ancak yapıtta gerçek olanın aslında bundan çok daha farklı olduğuna şahit oluruz. Schopenhauer'e göre sezginin en mükemmel şekli bir sanat eseriyle temas ederken kendini gösterir. Hayranlık uyandıran bir şey karşısında bir an insan bireyselliğini oluşturan her şeyi unuttur; artık yalnızca bilen bir özne olarak hareket eder ve işte tam bu esnada temas ettiği şeyin metafizik mahiyetini yani "ide"sini kavrar (akt:Yaren, 2003:32).

Elbette izleyicinin yapıt karşısında hissettiği estetik heyecan kadar, sanatçının kendi yapıtında duyumsadığı heyecan ve kavrayış da ona çözümlene ve öğrenme yetisi kazandırır. Şahit olduğu gerçeği yapıtıyla reelliğe taşıyan sanatçının, bu yükü taşıyabilmesi ancak yaratırken kendi ruhsal yapısındaki gelişimle paralel olgunlaşır ve yapıtla meyvesini verir. Gözünün önünde beliren gerçekle aslında sanatçı, doğanın (bütünün) içerisinde zaten var olanı yakalayarak ortaya çıkardığının farkına varır. Bu farkındalık ise herkesten önce sanatçıya verilen bir ayrıcalıktır. Yapıt artık sanatçısı da dahil olmak üzere onu görmek isteyen her bir kişi için bir anlam ifade ederken, canlanır. Sanatçı yapıtı yaratırken soyutlandığı bu dünyaya, elinde yeni bilgilerle geri döner ki bu ancak onun bir üst akıl ile elde ettiği bir yetidir. Yaratırken duyumsadığı her şey onun kendini bilme yolunda attığı bir adımdır. Dolayısıyla yapıtını sezgileriyle

yaratırken yaşadığı deneyim, onun da ruhsal ilerleyişinin anahtarıdır. Sanatçının tahammül etmek zorunda olduğu şey ise, aslında göz önünde bulunan gerçeğin bir türlü fark edilemeyişindeki ıstıraptır. Sanatçıların sezgileriyle (saf nesnel kavrayışla) edindikleri bu güçten beslenen yapıtları; sadece yaşadıkları çağ değil gelecek çağları da etkisi altına alarak, farklı disiplinlere ilham kaynağı olabilmektedir.

Her insanın yaşamında anahtar olarak kullanabileceği sezgi gücünün, sanat alanında da bilindik yöntemlerin dışında farklı düşünme sistemleri geliştirilerek gerek kuramsal gerekse uygulamaya yönelik çalışmalarla sunulması gereklidir. Bu kapsamda sunulacak araştırmalar her bireye zengin öğrenme deneyimleri sunarken, kendilerini tanıma yolunda, farklı düşünme sistemlerini de beraberinde getirecektir. Tüm bu bilgiler ışığında, sanat yapıtını izleyen ya da ilham alan bir bilim adamı, filozof, öğretmen, öğrenci ya da bir siyasetçi tüm sanatları kucaklayarak, eserlerin temelindeki anlam yoğunluğunu kavrama isteği duyabilir. İşte o zaman baktığımız, dinlediğimiz ya da okuduğumuz her yapıtın renklerden, seslerden, harflerden, tahtadan, mermerden çok daha ötede bir şey olduğunun ve ruhumuzu etkilediğinin farkına varabiliriz.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Akarsu, B., (1994). Felsefe Terimleri Sözlüğü. (Beşinci baskı). İstanbul: İnkilap Yayınevi.
- Ashmore, J., (1977). Sound in Kandinsky's Painting. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Volume: 35, Number:3, pp:329-336. Published by: Wiley on behalf of The American Society for Aesthetics, <http://www.jstor.org/stable/430292> Accessed: 31/01/2014 17:59.
- Aydoğdu, H., (2006). Bergson'un Hakikat Araştırmasında Sanatın Fonksiyonu. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, ss:179-191.
- Çağlar, M., (2010). Eğitim Sistemlerinin Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcı Düşünmenin Yönlendirilmesi Kapsamında Yeniden Yapılandırılması. Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:8, ss:179-188.
- Güven, Y., (2002). Erken Çocukluk Döneminde Sezgisel Düşünme ve Matematik. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, ODTÜ. Ankara. http://www.researchgate.net/researcher/2015618894_Yildiz_GUVEN
- Hançerlioğlu, Ö., (2013). Felsefe Sözlüğü. (Yirmi birinci Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kagan, S.M., (2008). Estetik ve Sanat Notları. Çev: Aziz Çalışlar. İzmir: Karakalem Kitabevi.
- Kandinsky, W., (2001). Sanatta Ruhsallık Üzerine. Çev: Gülin İkinci. İstanbul: Altıkırkbeş Yayıncılık.
- Karasar, N., (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (Yirminci Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, E., (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sezgisel Düşünmeden Yararlanma. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, ss:79-89.
- Kılıç, S., (2012). Scientific Art/Artistic Science. International Journal of Social Science, Volume: 5, Issue: 1, pp: 193-203.
- Klee, P., (2010). Bauhaus Ders Notları ve Yazılar (Pedagogical Sketchbook). Çev: Uluer Emre Özdi. İstanbul: Hayalbaz Yayınları.

- K z, İ., (2004). Sezginin Bilgideki Yeri ve  nemi. Felsefe Dünyası Dergisi, Cilt:2, Sayı:40, ss:41-54.
- Lenoir, B., (2003). Sanat Yapıtı. (İkinci Baskı).  ev: Aykut Derman. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Morrell, A., (2006). Art and the Sixth Sense:On Technologies of Intuition. Technologies of Intuition by Jennifer Fisher, (ed. Toronto), (Book Review). Senses and Society. <http://dx.doi.org/10.2752/174589308X266533>.
- Öktem,  ., (2000). Descartes, Kant, Bergson ve Husserl'de Sezgi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:40, Sayı:1.2, ss:159-188, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1052/12723.pdf>
-  zcelik, P.K., (2010). Kant'ın Bilgi Anlayışı. Ethos:Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, ss:1-14. <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos7%20Kant.pdf>
- Perkins, N., (1977). The Limits of Intuition. Leonardo, Volume:10(Spring), Number:2, pp:119-125. Published by: The MIT Press, <http://www.jstor.org/stable/1573688>. Accessed: 25/01/2014 17:16.
- Reid, L.A., (1981). Intuition and Art. Journal of Aesthetic Education, Volume: 15, Number:3, pp: 27-38. Special Issue: Aesthetic Education Conference 1980. Roehampton Institute, Southlands College (July,1981), Published by: University of Illinois Press. <http://www.jstor.org/stable/3332343>. Accessed: 25/01/2014 17:17.
- Schopenhauer, A., (2010). G zelin Metafiziği: Sanatın ve Güzelin Sırları.  ev. Ahmet Aydođan. İstanbul:Say Yayınları.
- Timuçin, A., (2006).Estetik. İstanbul:Bulut Yayınları.
- Timuçin, A., (2008). Felsefeden Estetiđe. Ankara:Hayal Yayınları.
- Timuçin, A., (2010). Felsefeye Giriş. İstanbul:Bulut Yayınları.
- Türkçe Sözlük, (2005). Türk Dil Kurumu, Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yaren, T., (2003). Sezgi. Felsefe Dünyası Dergisi, Cilt: 1, Sayı:37.